

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1933 kl. 6 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hava båda kamrarna den 24 mars 1933 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 226, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

§ 20.

(Nuvarande lydelse:)

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. *Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen här till utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar och utan särskilt arvode sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.*

(Kungl. Maj:ts förslag:)

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras.

I samband härmed har konstitutionsutskottet till behandling förehåft de i anledning av propositionen väckta, likalydande motionerna nr 300 i första kammaren av herrar *Sandström* och *Mellén* och nr 469 i andra kammaren av herr *Ossbahr m. fl.*, i vilka motioner hemställes, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Beträffande motiveringen för det i propositionen framlagda förslaget får utskottet hänvisa till det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 17 mars 1933 samt beträffande motiveringen för det i motionerna framlagda förslaget till motionerna.

Enligt § 20 regeringsformen i dess ursprungliga lydelse skulle i fredstid de mål, som från krigsdomstolarna droges under Konungens prövning, företagas och avgöras i högsta domstolen. Härvid skulle två militära ledamöter av statsrådet deltaga. Under krigstid skulle med dylika mål förhållas efter krigsartiklarna. Genom en år 1815 vidtagen grundlagsändring utbyttes de två militära ledamöterna av statsrådet mot två militärpersoner av högre grad. I syfte att undanröja den oklarhet, som efter upphävandet av 1798 års krigsartiklar genom 1868 års krigslagar uppstått i fråga om behandlingen av krigsrättsmål i högsta instans under krigstid, samt otvetydigt fastslå, att för behandlingen av dylika mål i högsta instans enahanda regler skulle gälla under krigstid som i fredstid antogs vid 1915 års riksdag nu gällande grundlagsregel i fråga om krigsrättsmåls handläggning i högsta instans.

I propositionen föreslås sådan ändring i förevarande grundlagsparagraf, att det militära inslaget i högsta domstolen vid krigsrättsmåls handläggning avskaffas.

Grundlagsförslaget är väckt i samband med det i propositionen nr 223 till riksdagen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegång därstädes. Enligt detta senare förslag skola de under fred fungerande krigsdomstolarna med såväl civila som militära ledamöter upphöra och i deras ställe allmän underrätt i regel vara första krigsdomstol samt allmän hovrätt vara krigsöverdomstol. I de under krigstid och vid krigsmaktens ställande på krigsfot för annat ändamål än övning verksamma krigsdomstolarna skall däremot enligt lagförslaget nu gällande ordning med militära ledamöter i specialdomstolar bibehållas.

Departementschefen har anført, att därest de allmänna domstolarna i enlighet med nyssnämnda förslag konstituerades såsom krigsdomstolar, detta komme att medföra, att högsta domstolen fortfarande vid handläggning av militära mål även i fredstid finge bibehålla den sammansättning, som stadgas i § 20 regeringsformen, och att alltså militära ledamöter allt fortfarande komme att deltaga i handläggningen i högsta instans av dylika mål, vilka inkomme från de domstolar, å vilka den föreslagna lagen skulle äga tillämpning. Nyssnämnda grundlagsstadgande borde icke kunna tolkas annorlunda, om lagförslaget antoges av riksdagen och termen krigsdomstol alltså i allmän lag bibehölles såsom beteckning för alla dessa domstolar. Då departementschefen emellertid, med utgångspunkt från denna tolkning, ansett sig böra tillerkänna ett visst fog åt en av lagrådet gjord erinran, att det vore en inkonsekvens i organisatoriskt hänseende att bibehålla det militära inslaget i högsta domstolen, sedan detta avskaffats i de lägre instanserna, har förslaget om ändrad lydelse av § 20 regeringsformen framlagts för riksdagen. Departementschefen har dock samtidigt framhållit, att det icke kunde anses vara någon olägenhet, att de militära ledamöterna, även sedan omorganisationen av krigsdomstolarna verkställts och trätt i kraft, kvarbleve i högsta domstolen intill dess ändring av § 20 regeringsformen kunnat i grundlagsenlig ordning slutligen antagas.

Enligt det till grund för förslaget till lag med vissa bestämmelser om krigs-

domstolar och rättegång därstädes liggande utkastet till lag om upphävande av vissa krigsdomstolar skulle regements- och stationskrigsrätter jämte särskilda krigsrätter ävensom krigshovrätten upphöra samt mål och ärenden, som hittills handlagts av dessa, överflyttas på de allmänna domstolarna. Då sagda domstolar — bortsett från fältskykrigsrätter i fall av mobilisering — voro de enda som skulle vara verksamma i fredstid, avsåges med stadgandet att praktiskt taget avskaffa de militära specialdomstolarna i första och andra instans för fredstid. Under krig — liksom under mobilisering — skulle särskilda krigsdomstolar fortfarande kunna inrättas. I en till utkastet fogad och till de hörda myndigheterna jämte utkastet överlämnad promemoria har gjorts gällande, att i stadgandet i § 20 regeringsformen icke innefattades föreskrift om att militära mål skulle tillhöra specialdomstols prövning. Denna grundlagsbestämmelse borde efter den ifrågasatta lagstiftningens genomförande endast få tillämpning i fråga om mål, som fullföljdes till högsta domstolen från de krigsdomstolar, som i händelse av krig eller mobilisering fortfarande kunde vara inrättade.

Enligt § 83 regeringsformen kan någon för framtiden gällande förklaring av grundlag icke komma till stånd på annat sätt än som för ändring av grundlag är stadgat; ej heller kan genom vanlig lagstiftning avgöras, vad med ett i grundlag brukat uttryck bör förstås. Varje försök att genom terminologiska bestämmingar eller på andra vägar söka ernå en viss grundlagstolkning eller grundlagstillämpning måste ingiva allvarliga betänkligheter. Då lagförslaget i motsats till det utkast, varpå det är byggt, använder termen krigsdomstol såsom en sammanfattande benämning på de allmänna domstolar, som efter upphävandet av de nuvarande krigsdomstolarna skulle övertaga de militära målens handläggning, föreligger mellan lagförslaget och utkastet endast en terminologisk skillnad. Omläggningen i förevarande hänseende i lagförslaget i förhållande till utkastet har uppenbart ägt rum för att bryta udden av de erinringar, som ur grundlagssynpunkt riktats mot det senare. Men redan härigenom framstår otvetydigt det nära sambandet mellan grundlagens materiella innehåll och en lagstiftning om de särskilda krigsdomstolarnas faktiska avskaffande i fredstid. Ehuru det icke tillhör utskottet att bedöma lagförslaget innehåll, kan utskottet icke underlåta att uttala som sin uppfattning, att, därest den tilltänkta lagstiftningen på området ej byggts på en strävan att göra dess ikraftträdande oberoende av sambandet med grundlag, lagförslaget icke skulle hava framlagts i nu föreliggande form. Under erinran, att § 20 regeringsformen bygger på förutsättningen, att särskilda krigsdomstolar finnas såväl i fredstid som i krigstid, samt att föreskriften i 5 § 10 mom. tryckfrihetsförordningen, att vissa tryckfrihetsmål skola upptagas av krigsdomstol och icke av allmän domstol, måste anses hava erhållit sin utformning med hänsyn härtill, finner sig utskottet alltså böra avstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition om ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

Vid sådant förhållande saknar utskottet anledning att ingå på det spørsmål, som eljest bort av riksdagen i detta sammanhang upptagas till prövning, näm-

ligen huruvida eller på vad sätt ett avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid bör återverka på bestämmelserna i grundlag om riksdagens militieombudsman.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 300 och II: 469, måtte avslå förevarande kungl. proposition.

Stockholm den 19 maj 1933.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Strömberg, Oscar G. Karlsson, greve Spens, Hellberg, Sundberg, Larsén, Björkman, Källman*, P. Sandström, Magnusson i Tumhult, Gustafson i Kasenberg*, Olsson i Mora, Voug, Petersson i Broaryd, Wiklund*, Lundqvist i Rotebro*, Johnsson i Norrahammar och Ström i Göteborg*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Strömberg, Oscar G. Karlsson, Larsén, Källman, Voug, Wiklund, Johnsson* i Norrahammar och *Ström* i Göteborg, vilka ansett att förevarande kungl. proposition bort av utskottet tillstyrkas.